

SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMÜNDE ÖĞRENİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN MADDE KULLANIM DURUMLARINA GÖRE BENLİK SAYGISININ İNCELENMESİ

Seher ZENGİN¹, Birsen ALTAY²

ÖZET

Bu çalışma, Sınıf öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin benlik saygısı ve madde kullanma alışkanlıkları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yürütülmüştür. Tanımlayıcı özellikte olan bu araştırma, 01.10.2010 – 01.11.2010 tarihleri arasında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Sınıf Öğretmenliği programı birinci öğretimde okuyan toplam 320 öğrenci ile yapılmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından oluşturulan anket formu ve Stanley Coopersmith tarafından 1986 'da geliştirilen Benlik Saygısı Ölçeğinin kısa formu ile toplanmıştır. Veriler SPSS 15.00 paket programında değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde yüzdelik hesaplama, aritmetik ortalama, Tek Yönlü Varyans Analizi, ki-kare testi, t testi, Korelasyon testi, Mann Withney U testi ve Kruskal Wallis Varyans analiz testi kullanılmıştır.

Öğrencilerin %14,4'ünün sigara, %8,1'inin alkol ve %0,9'unun diğer bağımlılık yapıcı maddeleri kullandığı saptanmıştır. Kız öğrencilerin Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamasının (70,7±12,7) erkek öğrencilerin Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamasından (65,9±14,0) yüksek olduğu bulunmuştur (p<0,01). Herhangi bir madde kullanmayan öğrencilerin Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalaması madde kullanan öğrencilerden, sigara kullanmayan öğrencilerin Benlik Saygısı Ölçeği puan ortalamasının(69,8±12,6) sigara kullanan öğrencilerin puan ortalamasından(63,4±16,0) yüksek olduğu saptanmıştır (p<0,05).

Bu sonuçlar doğrultusunda, madde kullanma riski olan benlik saygısı düşük öğrencilerin, benlik saygılarını arttırabilecekleri çeşitli kulüp ve derneklere katılımları desteklenmelidir. Öğrencilere benlik saygısı ve madde bağımlılığına yönelik eğitimler düzenlenebilir.

Anahtar kelimeler: Madde kullanımı, Benlik kavramı, Üniversite, Öğrenci

¹ Öğr. Gör. Ordu Üniversitesi İkizce Meslek Yüksek Okulu
² Yrd. Doç. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Yüksek Okulu
İletişim/Corresponding Autor: SEHER ZENGİN
Tel: 0 (452)76 2859 **e-posta:** seherzengin60@hotmail.com

Geliş Tarihi / Received: 23.12.2013
Kabul tarihi/ Accepted: 03.06.2014

STUDENTS STUDYING IN THE DEPARTMENT OF TEACHER SELF-ESTEEM EXAMINATION ACCORDING TO THEIR SUBSTANCE USE

ABSTRACT

This study is put in to determine the relationship between self-respect and substance using of students in Department of class teacher. The identifier research was studied with total 320 students in between 01.10.2010 – 11.01.2010 faculty of education from Ondokuz Mayıs University. The data collected with survey form by researchers and self-respect scale developed by Stanley Coopersmith in 1986. The data were valuated using SPSS 15.00 package program. In valuating process of data, percentage calculation, mean calculation, ANOVA, chi-square test, t test, correlate test, Mann Withney U test and Kruskal Wallis

It was fixed that %14.4 of students use smoking, %8.1 uses alcohol and %0.9 uses other addictive substances. Girl students self-respect scale points average (70.7 ± 12.7) is higher than male students Self-esteem Scale points average (65.9 ± 14.0) ($p < 0.01$). It was fixed that self-respect scale article of students who use any substance is high than those who uses (69.9 ± 12.6) and self-rspect scale article of students who smoke (63.4 ± 16.0) is hiher than those smoke ($p < 0,05$).

According to these results, the students who has risk of the substance using should suppot to join verious clubs and associotions which can improve their self-respect. Training about substance addiction can be arrange for students.

Key words: Substance Abuse; Self Concept; University; Student

GİRİŞ

Madde bağımlılığı özellikle gençleri tehdit eden toplumsal bir olgudur. Gelişmiş toplumların sosyal ve kültürel olarak her geçen gün çürümesine neden olan bu olgu ülkemizde de artık ciddi bir sorun haline gelmiştir. Toplumun temel taşıyıcısı olan gençliğin bu sorun ile baş başa bırakılması toplumun geleceğini tehdit eden en temel sorunlardan birisidir. Kullanılan maddeler arasında sigara ve alkol ilk sıralarda yer almaktadır. Diğer maddelerin kullanımı da önemli ölçüde artmıştır.(1)

Avrupa Tütün Kontrolü Raporu 2007'ye göre, 15 yaşındaki gençlerin haftalık sigara içme oranı erkeklerde %24, kızlarda %23,5'tir. Pek çok batı Avrupa ülkesinde 15 yaş kızlar arasındaki sigara içme oranı 15 yaş erkeklerin arasında olduğundan daha yüksek bulunmuştur.(2) Japonya'da hemşirelik öğrencileri arasında yapılan çalışmada sigara içme sıklığı %23,5 olduğu bulunmuştur.(3)

The United Nations Population Fund (UNFPA)'nın Desteği ile Türkiye Bilimler Akademisinin “ Ergen ve Ruhsal Sorunları: Durum Saptama Çalışması” sonuçlarına göre, araştırmaya katılan ergenlerin sigara kullanım oranı %17,2, alkol kullanım oranı %17,3 ve diğer maddeleri kullanım oranları %0,7 olarak belirlenmiştir.(4)

Türkiye'de üniversite öğrencileri arasında yapılan araştırmalarda sigara kullanım oranının %14-%61,5 arasında, alkol kullanım oranının %15-%70,8 arasında değiştiği bulunmuştur.(5,6,7,8,9,10,11,12)

Hatay ilinde 23 lisede 1629 öğrenciyle yapılan bir çalışmada da hayat boyu sigara deneme %38,8, hayat boyu alkol kullanma %30,5, uhu, tiner, bali gibi uçucu bir madde koklama %7,1, hayat boyu esrar %1,1 ve hap, eroin, kokain gibi uyuşturucu veya uyarıcı bir madde kullanımı %0,8 olarak bulunmuştur.(13)

Benlik saygısı, kişinin kendisini değerli hissetmesi, beğenilmeye ve sevmeye değerli bulmasıdır. Kendisini olduğu gibi, gördüğü gibi kabullenmeyi, özüne güvenmeyi sağlayan olumlu bir ruh halidir.(14) Olumsuz benlik saygısı geliştirmiş çocuklar kendilerini yetersiz ve değersiz görmekte, çevreden çabuk etkilenmekte, inanç ve tutumlarını kolaylıkla değiştirebilmekte, günlük yaşamda karşılaştıkları zorluklarla başa çıkmada güçlük çekmekte ve duygularını kontrol etmekte zorlanmaktadır.(15)

Ülke dışında yapılan sigara ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada özellikle benlik saygısının azalması ile kızların sigara kullanması arasında ilişki olduğu bulunmuştur.(16) Başka bir araştırmada da sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımı,

okuldan kaçma, cinsel aktivite, eroin kullanımı ve depresyon gibi riskli davranışların düşük benlik saygısının göstergelerinden olduğu belirlenmiştir.(17)

Türkiye’de üniversite ve lise öğrencilerinin benlik saygılarıyla ilgili farklı örneklemeler üzerinde yapılan araştırmalarda ise benlik saygısı düzeylerinin yüksek olduğu ve benlik saygısının cinsiyet, anne-babanın eğitimi, mesleği, tutumu, ailedeki çocuk sayısı gibi etkenlerden etkilendiği bulunmuştur.(18,19,20,21,22,23,24)

Sağlıkla ilgili olumlu davranışların kazandırılması için okul ortamı çok uygundur. Çocukların bir arada bulunmaları ve sağlıkla ilgili bilgi, tutum ve davranışları daha çok burada kazanmaları bu dönemin önemini daha da artırmaktadır. Kötü beslenme, alkol, uyuşturucu kullanma gibi tehlikeli alışkanlıklar da çoğunlukla okul döneminde başlamaktadır.(25) Okul öncesi dönemde anne-babalar, okul döneminde de öğretmenler en çok model alınan kişilerdir. Bu nedenle öğretmenler hem sınıfta hem de sınıf dışında düşünce ve davranışlarıyla öğrencilere örnek olmalıdır.(26) Öğretmenlerin öğrenciler ile uzun süre bir arada olmalarından dolayı okul sağlığı ve sağlık eğitimi programlarının yürütülmesinde danışmanlık, eğitim ve gözlem gibi önemli rolleri bulunmaktadır. Yeterli sağlık bilgisiyle donanmış olan öğretmenin, hemşire ve hekime katkısı oldukça yüksek olabilir.(25,27) Günümüzde madde kullanımının ilköğretim çağındaki çocukların yaş seviyesine kadar indiği düşünüldüğünde; geleceğin öğretmenlerinin madde kullanma durumları ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin bilinmesi gerekmektedir. Bu nedenle bu araştırmaya gereksinim duyulmuştur.

MATERYAL ve METOT

Bu araştırma 01.10.2010-01.11.2010 tarihleri arasında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği programında öğrenim gören öğrencilerde yapılmıştır. Tanımlayıcı nitelikte olan araştırmanın evrenini Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği programında I.Öğretim’de okuyan toplam 335 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada evrenin tamamının alınması hedeflenmiş, 15 öğrencinin veri toplama formunun eksik olması nedeniyle araştırma 320 öğrenci ile tamamlanmıştır (evrenin %95,5’i). Tanımlayıcı form araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanmıştır. Öğrencilerin tanımlayıcı özellikleri, sigara-alkol ve uyuşturucu madde kullanım durumlarını içeren toplam 31 sorudan oluşan tanımlayıcı form Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörlüğü Tıbbi Araştırmalar Yerel Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır. Anket formunun anlaşılabilirliğini belirlemek için araştırma bölgesi dışındaki

başka bölümde okuyan 10 öğrenciye ön uygulama yapılmıştır. Uygulama sonrasında gerek görülen değişiklikler yapılarak anket formuna son şekli verilmiştir. Araştırmada öğrencilerin benlik saygısı puanını saptamada Stanley Coopersmith tarafından geliştirilen, Coopersmith Benlik Saygısı Envanterinin 10-15 dakikada yanıtlanabilen kısa formu kullanılmıştır. Kısa formu Turan ve Tufan tarafından Türkçeye uyarlanarak geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Tufan tarafından ölçeğin alfa tutarlılık katsayısı 0,62 olarak bulunmuştur. Bu ölçek “benim gibi” ya da “benim gibi değil” biçiminde işaretlenebilen 25 maddeden oluşmaktadır. Alınan puanlar 0 ile 100 arasında değişmektedir. Ölçekte benlik saygısı düzeyinin düşük veya yüksekliğini gösteren kesin bir sınır yoktur. Bundan dolayı benlik saygısının ortalamadan düşük ve yüksek olmasına göre değerlendirme yapılır. Alınan puanın ortalamanın altında olması benlik saygısının düşüklüğüne, ortalamanın üzerinde olması benlik saygısının yüksekliğine işaret eder.(28)

Öğrencilere tanımlayıcı form ve benlik saygısı ölçeği formları verilmiş, öğrencilerin kendileri tarafından bu formlar sınıf ortamında doldurulmuştur. Ek bir öneride bulunulmamıştır. Formların doldurulma süresi yaklaşık olarak 10-15 dakika sürmüştür. Araştırma Helsinki Deklerasyonu 2008 prensiplerine uygun olarak yapılmıştır. Ayrıca araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul edenlere araştırmanın amaçları açıklanmış ve araştırma kapsamına alınmıştır.

Verilerin değerlendirilmesi, SPSS 15.00 paket programı kullanılarak, yüzdeler hesaplama, aritmetik ortalama, Tek Yönlü Varyans Analizi, ki-kare testi, t testi, Korelasyon testi, Mann Withney U testi ve Kruskal Wallis Varyans Analizi testi kullanılmıştır. Anlamlı çıkan sonuçlarda anlamlılığını hangi grupların ortaya çıkardığının tespiti için Tukey HSD ve Bonferroni Mann-Withney U istatistiksel analizleri yapılmıştır. Bu çalışmada ölçeğin alfa tutarlılık kat sayısı 0,63 olarak bulunmuştur.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencinin yaş ortalaması ($20,0 \pm 1,4$) yıl olup, %63,4’ü kadın, %36,6’sı erkektir. Öğrencilerin %41,3’ünün en uzun süre ilçede yaşadıkları %32,8’inin 2, %24,7’sinin 1 kardeşe sahip olduğu, %63,8’inin okulunda orta derecede başarılı, %27,5’unun başarılı olduğu öğrenciler tarafından ifade edilmiştir. Öğrencilerin %94,7’sinin anne ve babasının yaşadığı, %57,4’ünün anne ve babasının arasındaki iletişimin uyumlu olduğu, %94’ünün annesinin çalışmadığı, %70,5’inin annesinin ilköğretim eğitim düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin babalarının %69,6’sının bir işte çalıştığı, %50,3’ünün

ilköğretim eğitim düzeyine sahip olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin annelerinin %41,5'inin aşırı koruyucu, %27,2'sinin demokrat; babaların %71,7'sinin katı kontrollü, %70,4'ünün ihmalkâr olduğu, %61,5'inin anne ve babanın her ikisinin de çocuk yetiştirme bakımından demokratik olduğu öğrenciler tarafından ifade edilmiştir.

Öğrencilerin %14,4'ünün sigara kullandığı, sigaraya başlama yaş ortalamasının ise $16,84 \pm 2,03$ olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin %45,7'sinin sosyal çevre ve arkadaş grubu, %21,7'sinin keyif ve zevk nedeniyle sigaraya başladıkları belirlenmiştir. Sigara kullanan öğrencilerin %93,5'inin yakın çevresinde sigara kullananların olduğu, yakın çevrede sigara kullananların %65,0'inin aile bireyleri ve arkadaşları olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin %8,1'i (n=26) alkol kullandığını ifade ederken %91,9'u (n=294) kullanmadığını belirtmiştir. Öğrencilerin alkole başlama yaş ortalaması $17,34 \pm 2,03$ tür. Öğrencilerin %46,2'sinin keyif ve zevk, %34,6'sının sosyal çevre ve arkadaş grubu nedeniyle alkole başladıkları belirlenmiştir. Alkol kullanan öğrencilerin %84,6'sının yakın çevresinde alkol kullananların olduğu, yakın çevrede alkol kullananların %49,9'unun aile bireyleri ve arkadaşları olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin %0,9'u (n=3) bağımlılık yapan madde kullandığını ifade ederken, %99,1'i (n=317) kullanmadığını belirtmiştir. Öğrencilerin %66,7'sinin bağımlılık yapan maddeyi 10 kez ve üzerinde kullandıkları bulunmuştur. Öğrencilerin %66,7'sinin keyif ve zevk, %33,3'ünün stres ve sıkıntı nedeniyle bağımlılık yapan maddeye başladıkları, %50,0'sinin arkadaşlarından, %50,0'sinin akrabalarından etkilendiği saptanmıştır.

Çalışma grubundaki yaş ortalaması ($20,4 \pm 1,3$) olan öğrencilerin madde kullandığı, bulunmuştur. Yaşlar arasında madde kullanım durum farkının istatistiksel olarak anlamlı olduğu, erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla madde kullandığı, madde kullanım durumu ile sınıflar arasında ilişki olduğu, az kardeşe sahip olan öğrencilerin daha fazla madde kullandığı saptanmıştır ($p < 0,05$). Okulda başarısız olduğunu bildiren öğrencilerin %57,1'inin (n=4) madde kullandığı, başarı durumu ile madde kullanımı arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p < 0,01$)(Tablo 1)

Öğrencilerin tamamının işaretledikleri benlik saygısı ölçeği alt ve üst değerleri 12-92'dir. Benlik saygısı ölçeği puan ortalaması ise ($68,9 \pm 13,4$)(yüksek) bulunmuştur(Tablo 2).

Tablo 1: Öğrencilerin Tanımlayıcı Özellikleri İle Madde Kullanım Durumları Arasındaki İlişki(n=320)

Özellikler	Madde Kullanımı				Toplam	Test İstatistiği	P
	Kullanan		Kullanmayan				
	Sayı	%	Sayı	%			
Yaş							
Ortalama ± SD	20,4 ± 1,3		19,9 ± 1,4			t = 2,562	0,011
Cinsiyet						X ² =49,6 df=1	0,001
Kadın	12	5,9	191	94,1	203		
Erkek	43	36,8	74	63,2	117		
Sınıf						X ² =8,4 df=3	0,039
1	10	10,0	90	90,0	100		
2	14	17,3	67	82,7	81		
3	20	26,7	55	73,3	75		
4	11	17,2	53	82,8	64		
En uzun yaşanılan yer						X ² =2,7 df=2	0,265
İl	22	18,0	100	82,0	122		
İlçe	26	19,7	106	80,3	132		
Köy	7	10,6	59	89,4	66		
Kardeş sayısı						X ² =9,8 df=4	0,044
Yok	1	16,7	5	83,3	6		
1	22	27,8	57	72,2	79		
2	17	16,2	88	83,8	105		
3	9	13,8	56	86,2	65		
4 ve daha fazla	6	9,2	59	90,8	65		
Öğrencilerin okuldaki başarı durumları ile ilgili görüşleri						X ² =13,8 df=3	0,003
Başarılıyım	10	11,4	78	88,6	88		
Orta derecede başarılıyım	34	16,7	170	83,3	204		
Başarısızım	4	57,1	3	42,9	7		
Bilmiyorum	7	33,3	14	66,7	21		

Öğrencilerin tanımlayıcı özellikleri ile benlik saygısı arasındaki farka bakıldığında, kız öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalaması ($70,7 \pm 12,7$), erkek öğrencilerin puan ortalamasından ($65,9 \pm 14,0$) yüksek bulunmuş olup, iki cinsiyet arasındaki benlik saygısı ölçeği puan ortalaması farkının istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p < 0,01$). Öğrencilerin okudukları sınıfın benlik saygılarını etkilediği, dördüncü sınıfta okuyan

öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarının, diğer sınıflarda okuyan öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0,01$). Öğrencilerin okul başarı durumlarının benlik saygılarını etkilediği, okulda başarılı olduğunu bildiren öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarının, diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğu, aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0,01$)(Tablo 2)

Tablo 2: Öğrencilerin Tanımlayıcı Özellikleri İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişki(n=320)

ÖZELLİKLER	n	BenlikSaygısı Ortalama \pm SD	İstatistik	P
Yaş		20,0 \pm 1,4	r=0,007	0,907
Cinsiyet				
Kadın	203	70,7 \pm 12,7	U=9656,0	0,005
Erkek	117	65,9 \pm 14,0		
Sınıf				
1	100	70,7 \pm 14,7	F=4,111	0,007
2	81	66,0 \pm 12,6		
3	75	66,6 \pm 13,2		
4	64	72,4 \pm 11,1		
En uzun yaşanılan yer				
Köy	66	67,0 \pm 12,5	KW=2,659	0,265
İlçe	132	69,4 \pm 12,8		
İl	122	69,4 \pm 14,4		
Kardeş sayısı				
Yok	6	65,3 \pm 10,3	KW=5,758	0,218
1	79	70,2 \pm 13,1		
2	105	70,4 \pm 12,5		
3	65	68,4 \pm 14,1		
4 ve daha fazla	65	65,8 \pm 14,2		
Öğrencilerin okuldaki başarı durumları ile ilgili görüşleri				
Başarılıyım	88	72,2 \pm 12,2	KW=13,128	0,004
Orta derecede başarılıyım	204	68,4 \pm 13,2		
Başarısızım	7	56,6 \pm 17,2		
Bilmiyorum	21	57,7 \pm 14,7		

Herhangi bir maddeyi kullanmayan öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalamasının ($69,9 \pm 12,7$), kullanan öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalamasından ($64,1 \pm 15,3$), sigara kullanmayan öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalamasının ($69,8 \pm 12,79$), sigara kullanan öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalamasından ($63,4 \pm 16,0$) yüksek olduğu ve bunun istatistiksel açıdan anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Öğrencilerin alkol veya bağımlılık yapan madde kullanıyor olmaları ile benlik saygısı ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$) (Tablo 3)

Tablo 3. Öğrencilerin Madde Kullanım Durumları İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişki(n=320)

	n	Benlik Saygısı X ± SD	İstatistik	P
Madde kullanım durumu				
Kullanan	55	64,1 ± 15,3	U= 5689,5	0,010
Kullanmayan	265	69,9 ± 12,7		
Sigara kullanım durumu				
Kullanan	46	63,4 ± 16,0	U= 4809,0	0,010
Kullanmayan	274	69,8 ± 12,7		
Alkol kullanım durumu				
Kullanan	26	67,2 ± 11,7	U= 3370,5	0,315
Kullanmayan	294	69,1 ± 13,5		
Bağımlılık yapan madde kullanım durumu				
Kullanan	3	57,3 ± 9,2	U= 206,5	0,090
Kullanmayan	317	69,0 ± 13,4		

Öğrencilerin anne ve babalarının birbiriyle ilişkisinin öğrencilerin benlik saygısını etkilediği, anne ve baba ilişkisi uyumlu olan öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarının ($71,0 \pm 12,4$), diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur ($p<0,01$). Anne ve babası her ikisi de demokratik olan öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalaması ($72,4 \pm 11,6$) olarak saptanmış olup, anne ve babası demokratik olan öğrencilerin benlik saygılarının diğer öğrencilere göre yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0,01$). Babası aşırı koruyucu olan öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalaması ($70,5 \pm 14,5$) olarak

saptanmış olup, babası aşırı koruyucu olan öğrencilerin benlik saygılarının babası aşırı koruyucu olmayan öğrencilere göre yüksek olduğu, aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir($p<0,05$).

TARTIŞMA

Bu çalışmanın bulgularına göre; öğrencilerin %14,4'ünün ($n=46$) sigara, %8,1'inin ($n=26$) alkol, %0,9'unun ($n=3$) ise diğer bağımlılık yapıcı madde kullandığı saptanmıştır. Ülkemizde öğrenciler arasında yapılan değişik çalışmalarda sigara kullanım sıklığı %14 ile %61,5 arasında, alkol kullanım sıklığının %15,0 ile %70,8 arasında, bağımlılık yapıcı madde kullanım sıklığının %0,7 ile %2,9 arasında olduğu saptanmıştır.(4,5,6,7,8,9,10,11,12,13) Bulunan sonuçların düşük olması, ülkemizde sigara karşıtı kampanyaların son zamanlarda etkinliğinin artması ve sigaraya karşı toplumun bilinçlenmesinden kaynaklanmış olabilir.

Erkek öğrencilerin (%36,8), kızlardan (%5,9) fazla madde kullandığı bulunmuştur. Bu sonuçta, erkeklerin sosyal hayatta kendini kanıtlama çabaları, toplumda sigara içmenin erkekliğin bir göstergesi olarak algılanmasının etkisi olabileceği gibi, üniversitede arkadaş grubunun daha geniş olması ve özentinin sigara içmede etkili olabileceği düşünülmüştür. Bu çalışmada olduğu gibi değişik çalışmalar da da, madde kullanımının erkeklerde kızlara göre daha yaygın olduğu bulunmuştur.(8,9,11,12)

Öğrencilerin yaşlarına göre madde kullanımının ileri yaşlarda daha fazla olduğu bulunmuş ve bunun istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır($p<0,05$). Bu sonuçlar beklenen sonuçlardır. Yaşın ilerlemesiyle birlikte yaşanan sıkıntıların, sorunların artması ve olumsuz sosyal etkileşimlerin sonucunda gençlerin madde kullanmaya başlamış olabileceği söylenebilir.

Öğrencilerin sınıfları ile madde kullanımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Eğitimlerinin birinci yılında olan öğrenci grubu ile diğer sınıflardaki öğrenci grubu karşılaştırıldığında madde kullanımında önemli bir artışın olması, yaşın artması, sosyal çevredeki değişim ve arkadaş etkisiyle açıklanabilir. Bu beklenen bir sonuçtur. Konuyla ilgili yapılan araştırmalarda da ileri sınıflarda okuyan öğrencilerde madde kullanım oranının daha yüksek olduğu saptanmıştır.(3,9,10,11)

Öğrencilerin kardeş sayılarına göre madde kullanımı 4 ve daha fazla kardeşi olanlarda (%9,2) düşük, 1 kardeşi olanlarda (%27,8) yüksek bulunmuştur. Bunun nedeni, tek kardeşe sahip olan çocukların herhangi bir konuda paylaşımında bulunabilecek yakın birisini bulamamalarından dolayı madde kullanımına eğilimlerinin artmış olabileceğiyle açıklanabilir.

Öğrencilerin okul başarı durumları ile madde kullanımları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir($p<0,05$). Bu farklılığın yapılan ikili karşılaştırmalarda okul başarısını bilmeyen ve okulda başarısız olan öğrencilerin çok madde kullanmasından kaynaklandığı belirlenmiştir. Okulda başarısız olan öğrencilerin bu durumla yeterli şekilde baş edemeyip, etkili savunma mekanizması geliştirememesinden dolayı madde kullanımına yönelebildiği söylenebilir.

Kızlarda benlik saygısı ölçeği puan ortalaması erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuç cinsiyete göre verilen rollerin ve bu rollere ilişkin beklentilerin farklı olduğu kültürümüzde, kızların üniversite eğitiminde yer almaya başlaması ve iş hayatının birçok alanına girmesinin, cinsiyete bağlı rollerdeki kutuplaşmayı azalttığı ve benlik saygılarını yükselttiği düşünülebilir. Bu çalışmaya benzer olarak, Selçuk Üniversitesinin uygulamalı branşta iki, sosyal branşta iki fakültesinin birinci sınıf öğrencileri ile yapılan çalışmada benlik saygısının kızlarda erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuştur.(23) Bu çalışmanın aksine, yapılmış değişik çalışmalarda benlik saygısı ile cinsiyetler arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir.(18,20) Bu çalışmada farklı sonuç çıkmasının nedeni, kız öğrencilerin ergenliğe erkeklerden daha önce girmesi ve benlik saygılarının daha erken oluşmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalamalarının, diğer sınıflarda öğrenim gören öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0,01$). Bu farklılığın sınıf ilerledikçe benlik saygısının artmasından, üniversite eğitimini sürdürürken yaşanan deneyim ve bilgi artışının olumlu etkisinden kaynaklandığı düşünülebilir. Bu araştırma sonuçları ile benzer olarak Gaziantep Üniversitesi sağlık yüksekokulu hemşirelik bölümü öğrencilerinde yapılan çalışmalarda öğrencilerin benlik saygısı ile sınıfları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur.(22) Bu araştırmanın aksine çeşitli üniversitelerde yapılmış olan çalışmalarda öğrencilerin sınıfları ile benlik saygısı arasında farklılık bulunmamıştır.(18,19) Bu farklılıkların araştırmaların farklı bölgelerde ve üniversitelerin farklı bölümlerinde yapılmasından veya öğretim elamanı yaklaşımlarından kaynaklandığı düşünülebilir.

Okulunda başarılı olan öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalaması, başarı durumunu bilmeyenlere göre yüksek bulunmuştur($p<0,05$). Farklı üniversitelerde yapılmış olan iki araştırmada akademik yönden kendilerini başarılı olarak algılayan öğrencilerin benlik saygısının daha yüksek olduğu bulunmuştur.(21) Bu sonuçlar çalışma sonuçlarıyla benzerdir. Okul başarısının benlik saygısının yükselmesinde ya da yüksek benlik saygısının okuldaki başarının artmasında etkili olduğu düşünülebilir.

Anne ve baba ilişkisi uyumlu olan öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalamasının, anne ve babası ayrı yaşayanlara göre yüksek olduğu saptanmıştır($p<0,01$). Uyuşturucu madde kullanımının aile üstüne etkisi konulu çalışmada çoğunlukla olumsuz duyguların ifade edildiği, sözel ödüllendirmenin eksik olduğu ailelerde yetişen çocukların, kendilerine daha az güvendikleri ve bu durumla bağlantılı olarak uyuşturucu madde kullanmaya başladıkları belirlenmiştir.(24) Bu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Anne ve babanın yalnızca çocuğa karşı davranışları değil birbirlerine karşı davranışları da çocuğun benlik saygısının gelişmesinde etkili olabileceğini düşündürülebilir. Bu beklenen bir sonuçtur. Benlik saygısının oluşmasında aile birliğinin sürdürülmesi oldukça önemli ve etkilidir.

Demokratik anne-babaya ve aşırı koruyucu babaya sahip olan öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalaması, anne ve babası otoriter, etkili düzenli, katı kontrollü ve ihmalkâr olanlara göre yüksek bulunmuştur($p<0,05$). Bu çalışmanın bulgularıyla benzer olarak, yapılmış farklı çalışmalarda demokratik ailelere sahip ergenlerde benlik saygısının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.(18,20,21) Bu anlamlılık çocukların demokratik ve koruyucu ebeveynlere sahip olmasının özsaygılarını yükselttiği; sürekli azarlayan, hor davranan, kurallar koyan ebeveyne sahip olmasının ise özsaygılarını düşürdüğü ve bunun da davranış bozukluklarına neden olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Literatürde demokratik aile ortamlarının, çocuğa değer verilmesinin, önemsenmesinin, kabul ve onay görmesinin ve gereksinimlerine duyarlı olunmasının yüksek benlik saygısı geliştirmesine katkıda bulunduğu belirtilmektedir.(29)

Herhangi bir madde kullanmayan öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalamasının ($69,90 \pm 12,72$), madde kullanan öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalamasından ($64,14 \pm 15,29$) yüksek olduğu saptanmıştır($p<0,05$). Bu sonuç, yüksek benlik saygısının kötü alışkanlıklara karşı koruyucu etkisinin olduğunu, düşük benlik saygısının ise madde kullanımı gibi riskli davranışlara meyil oluşturduğunu düşündürülebilir.

Sigara kullanan öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalamasının ($63,39 \pm 15,99$), sigara kullanmayan öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalamasından ($69,84 \pm 12,66$) düşük olduğu bulunmuştur ($p<0,05$). Bu farklılığın düşük özgüvene sahip olmanın madde kullanımına yatkınlığı artırması ve sigaranın en kolay temin edilen madde olması ve yaygın kullanılmasından kaynaklandığı düşünülmüştür. Bu çalışmaya benzer olarak, ülke dışında yapılmış ergen riskli davranışları ve din konulu çalışmada sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımı, okuldan kaçma, cinsel aktivite, eroin kullanımı ve depresyon gibi riskli davranışların düşük benlik saygısının göstergelerinden olduğu belirtilmiştir.(17) Yapılan

başka bir çalışmada özellikle benlik saygısının azalması ile kızların sigara kullanması arasında ilişki olduğu bulunmuştur.(16) Çalışma sonuçlarını destekleyen literatür bilgilerine göre; Kendini değersiz hisseden ve kendine güvensiz ve zayıf kişiliği olan gençlerin madde kullanımlarının muhtemel olduğu, benlik saygısı ve özgüveni düşük gençlerin yeni ortamlara kolay uyum sağlayamadığı, çekingen, az konuşan, genelde yalnız kalmaktan hoşlanan, aşırı sessiz, hata yapmaktan korkan, çabuk hayal kırıklığı yaşayan, eleştiriye kapalı, kaygılı kişilik özellikleri gösterdiği bildirilmektedir.(30) Olumsuz ve düşük benlik algısı taşıyan bireyler kendilerini toplum dışı ve değersiz insanlar gibi görebilir ve ahlak dışı tutum ve tavırlar sergileyenlerle kendini özdeşleştirip, benzer ahlaki tutumlar içine girebilirler. Böylelikle bağımlılardan daha çok etkilenecek, olumsuz alışkanlıklar edinebilirler.

Alkol kullanan öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalamaları kullanmayanlara göre düşük bulunmuş ancak istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. Bunun nedeni, alkol kullandığını belirtenlerin sayısının az olmasından kaynaklanmış olabilir. Bağımlılık yapan madde kullanan öğrencilerin benlik saygısı ölçeği puan ortalamaları kullanmayanlara göre düşük bulunmuş; ancak istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuç, bize bağımlılık yapan madde kullanımının yasal olmaması ve madde kullandığını belirten bireylerin sayısının azlığından kaynaklanmış olabileceğini düşündürmüştür.

SONUÇ

Sonuçlara göre, öğrencilerin benlik saygısının, madde kullanımlarını etkilediği; madde kullanan öğrencilerin benlik saygısının düşük olduğu saptanmıştır. İleri yaştaki öğrencilerin ve erkeklerin daha fazla madde kullandığı, üçüncü sınıflarda madde kullanımının fazla olduğu, okulunda başarısız olanların ve bir kardeşe sahip olanların daha fazla madde kullandığı bulunmuştur. Öğrencilerin benlik saygısı puan ortalamalarının yüksek olduğu, benlik saygısının, kızlarda erkeklerden daha yüksek olduğu; dördüncü sınıflarda ve okulunda başarılı olanlarda benlik saygısının yüksek olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin anne ve baba ilişkisi uyumlu olanların, anne ve babasının her ikisi de demokratik olanların ve aşırı koruyucu babası olanların, benlik saygısının yüksek olduğu saptanmıştır.

Bu sonuçlar doğrultusunda, benlik saygısı düşük, madde kullanma riski olan gençler belirlenerek, benlik saygılarını artıracabilecekleri, sosyal gereksinimlerini karşılayabilecekleri çeşitli kulüp ve derneklere katılımları desteklenmelidir. Öğrenci sağlığında ve okul sağlığı çalışmalarının kalitesinde önemli bir etkiye sahip öğretmen adayı gençlere madde bağımlılığına yönelik eğitimler düzenlenmelidir. Madde kullanan gençler belirlenip

birakmalarına yönelik olarak bu alanda çalışan sağlık personelleri tarafından mücadele programları düzenlenebilir. Benlik saygısı düştükçe madde kullanım oranı artış göstermektedir. Gençlerin benlik saygısının düşük ya da yüksek olmasında en önemli etken anne ve babanın rolüdür. Benlik saygısı yüksek gençler yetişebilmesi açısından ailelere benlik saygısı ve madde bağımlılığına yönelik eğitimler düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

1-Ergüder T. The WHO Framework Convention on Tobacco Control. Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi. 1. Baskı, Sağlık Bakanlığı yayın no: 731, Klasmat Matbaacılık, Ankara, 2008; 7

2-Bilir N(Editor). Avrupa Tütün Kontrolü Raporu(çeviri). WHO Regional Office for Europe,2007;28

3-Suzuki K, Ohida T, Yokoyama E, Kaneita Y, Takemura S. Smoking Among Japanese Nursing Students: Nationwide Survey. Journal Of Advanced Nursing, 2005; 49(3):268-275.

4- Çuhadaroğlu Çetin F, Canat S, Kılıç E, Şenol S, Rugancı N, Öncü B, Hoşgör Gündüz A, Işıklı S, Avcı A. Ergen ve Ruhsal Sorunları Durum Saptama Çalışması. 1. Baskı, Tubitak Matbaası, Ankara, 2004; 70-74.130-131

5-Akfert Kolay S, Çakıcı E, Çakıcı M. Üniversite Öğrencilerinde Sigara-Alkol Kullanımı ve Aile Sorunları İle İlişkisi. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 2009; 10(1): 40-47.

6-Altay B, Çetin A. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Samsun Sağlık Yüksek Okulu Öğrencilerinde Sigara İçme Sıklığı ve Sigara İçmeyi Etkileyen Faktörler. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Dergisi, 2007; 24(2): 52-61.

7-Orak S, Özen T, Orak ME. Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencilerinin Sigara, Alkol ve Sosyokültürel Özelliklerinin İncelenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 2004; 11(3): 1-7.

8-Pekşen Y, Canbaz S, Sünter AT, Tunçel EK. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Öğrencilerinde Sigara İçme Sıklığı ve Etkileyen Faktörler. Bağımlılık Dergisi, 2005; 6(3): 111-116.

9-Pıçakçıfe M, Keskinoglu P, Bayar B, Bayar K. Muğla Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Sigara İçicilik Sıklığı ve İçiciliği Arttıran Nedenler. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 2007; 6(4). 267-272.

10-Pirinççi E, Erdem R. Fırat Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Alkol Kullanma Alışkanlıkları. Atatürk Üniversitesi Tıp Dergisi, 2004; 36(4): 71-76.

11-Talay F, Kurt B, Tuğ T. Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinde Sigara İçme Alışkanlıkları ve İlişkili Faktörler. Tüberküloz ve Toraks Dergisi, 2008; 56(2): 171-178.

12-Tot Ş, Yazıcı K, Yazıcı EA, Erdem P, Bal N, Metin Ö. Çamdeviren H. Mersin Üniversitesi Öğrencilerinde Sigara ve Alkol Kullanım Yaygınlığı ve İlişkili Özellikler Anadolu Psikiyatri Dergisi, 2002; 3(4): 227-231.

13- İnandı T, Özer C, Akdemir A, Akoğlu S, Babayiğit C, Turhan E, Sangün Ö. Violence, Psychological Features and Substance Use İn High School Students İn Hatay: a Cross-Sectional Study. Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 2009;26(3):189-196.

14-Yörükoğlu A. Gençlik Çağı: Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları. 11.Baskı, Özgür Yayınları: 49, İstanbul, 2000; 13-21. 101-109. 289-298.

15- Çetinkaya S, Arslan S, Nur N, Özdemir D, Demir ÖF, Sümer H. Sivas İl Merkezinde Sosyoekonomik Düzeyi Farklı Üç İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeyi. Klinik Psikiyatri Dergisi, 2006; 9: 116-122.

16-Abernathy TJ, Massad L, Romana - Dwyer L. The Relationship Between Smoking And Self Esteem. Adolescence, 1995; 30(120): 899-907.-122.

17-Sinha JW, Cnaan RA, Gelles RJ. Adolescent Risk Behaviors and Religion: Findings From a National Study. J Adolesc, 2007;30(2):231-49.

18- Baybek H, Yavuz S. Muğla Üniversitesi Öğrencilerinin Benlik Saygılarının İncelenmesi. Muğla Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 2005; 14: 73-95.

19- Çam O, Khorshid L, Özsoy Altuğ S. Bir Hemşirelik Yüksekokulundaki Öğrencilerin Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi, 2000;1:33-40.

20- Erbil N, Divan Z, Önder P. Ergenlerin Benlik Saygısına Ailelerinin Tutum ve Davranışlarının Etkisi. Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, 2006;3(10): 7-15.

21- Kahrıman İ. Karadeniz Teknik Üniversitesi Trabzon Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Benlik Saygıları ve Atılganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 2005; 9(1): 24-32.

22- Karadağ G, Güner İ, Çuhadar D, Uçan Ö. Gaziantep Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Öğrencilerinin Benlik Saygıları. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 2008; 3(7): 29-42.

23- Özkan İ. Benlik Saygısını Etkileyen Etkenler. *Düşünen Adam*, 1994;7(3): 4-9.

24-Tamar D, Ögel K, Çakmak D. Uyuşturucu Madde Kullanımının Aile Üstüne Etkisi. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayın No:99,Bilim Serisi, Takav Matbaası, 1997; 77-78.

25- Erci B. Okul Sağlığı. Halk Sağlığı Hemşireliği. Fırat Matbaacılık, Ankara, 2009; 92-101.

26-Koç G. Sosyal Öğrenme Kuramı. Ulusoy A. (editor), *Gelişim ve Öğrenme*. Anı Yayıncılık, Ankara, 2003; 207-243.

27- Özcebe H, Ulukol B, Mollahaliloğlu S, Yardım N, Karaman F. Sağlık Hizmetlerinde Okul Sağlığı Kitabı. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 719, Ankara, 2008; 1-7.

28-Turan N. Tufan B. Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri'nin (SEI) Geçerlik-Güvenirlik Çalışması. 23. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongre Kitabı, İstanbul, 1987;816-818.

29- Öz F. Sağlık Alanında Temel Kavramlar. İmaj İç ve Dış Ticaret, Ankara, 2004; 83-95

30- Çağlayan Ç. Ergenlikte 33 Sorun 33 Çözüm.1.Baskı, Mart Matbaacılık, İstanbul, 2008; 37-40. 101-104.